

Каменчук Тетяна Олегівна

Гордеева Маргарита

Прийняття політичного рішення як результат здійснення політичної компетентності

УДК 328. 187

DOI [https://doi.org/](https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-2-35-38)

10.24195/2414-9616-2018-2-35-38

Каменчук Тетяна Олегівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська 26,
м. Одеса, Україна
Гордеева Маргарита
студентка факультету початкового
навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська 26,
м. Одеса, Україна

Функція прийняття рішень безпосередньо пов'язана з цілеспрямованою діяльністю людини, адже управління соціальними системами здійснюється шляхом прийняття рішень. Саме через них проявляється цілеспрямованість управління, як державного, так й політичного.

Сучасне уявлення про управління передбачає виділення в ньому теорії прийняття політичних рішень. Це, насамперед, дослідження процесу прийняття рішень, основні результати охоплюють формування принципів і критеріїв вибору альтернатив, визначення відповідних способів і методів прийняття рішень. На початку свого становлення теорія прийняття рішень ототожнювалася з дослідженнями операцій і фактично була зорієнтована на вирішення добре структурованих проблем та застосування кількісних методів дослідження. З урахуванням особливостей соціальних систем, яким не притаманні структуровані проблеми, в сучасній теорії прийняття рішень утворився і набув широкого розвитку другий напрям, що базується на врахуванні організаційних, інтелектуальних і психологічних здібностей (досвіду) людей та потребує вирішення в основному не структурованих проблем, за допомогою якісних (експертне оцінювання, змістовний аналіз ситуації, аналіз політики), а за можливості й кількісних методів. Важко буває цілком відокремити попереднє вивчення природи і системи прийняття рішень, зіставлення його корпоративних традицій і відомчих процедур із прийнятими в аналогічних структурах інших демократичних країн від підготовки практичних рекомендацій для проведення чергової модернізації апарата цього міністерства відповідно до мінливих умов і задач державної політики.

Ключові слова: політична компетентність, прийняття політичних рішень, політика, влада, держава.

Вступ. Питання раціонального та ефективного прийняття політичних рішень інтенсивно досліджувались мислителями доби Просвіти (Т. Гоббс, Б. Спіноза, Ж.-Ж. Руссо). Можна виділити низку найбільш розроблених проблем: види державних актів (Т. Гоббс), роль радників при правителях (Т. Гоббс, Н. Макіавеллі), особливості голосування в представницьких органах (Спіноза, Руссо), врахування ресурсів і факторів соціального середовища при прийнятті рішень (Ж. Боден). Поступово науковцями була розроблена теорія прийняття рішень (Бернард, 1938 р. та ін.). Згодом ця теорія була розвинута у теорії раціонального вибору (Г.А. Саймон); обмеженого раціонального вибору (Г.А. Саймон, Марч, Сайерт). Про важливість рішень Дж. Гордон писав так: «Ухвалення рішень – основа основ державного управління, як і всієї організованої людської поведінки» [7, с. 242].

У західній політичній науці виділяють два основні напрями теорії прийняття рішень – нормативний та описовий, відповідно до того, на якій зі сторін теорії акцентовано. Перша з них зорієнтована на нормативний бік прийняття рішень, в другій виявляється і описується сам процес, тобто як люди в реальності приймають і формують різні рішення. Зазначимо, що обидві частини функціонально взаємодіють між собою.

Сартори у своєму аналізі виходив із категорій «розважливість» і «свідомий вибір». При цьому

він відштовхувався від уявлення про те, що існують два типи розумових здібностей людини: теоретична мудрість і практична розважливість, на яких будуються, відповідно, фундаментальне і прикладне знання. Розважливість зв'язана з практичною діяльністю людей (у т.ч. з державним управлінням), і їй мають відповідати людські вчинки, що базуються на щирих судженнях і орієнтовані на досягнення утилітарної користі у формі суспільного або особистого блага [6, с. 84]. Чим же розважливість у політичному управлінні відрізняється від інших її різновидів? Прийняття політичних рішень ґрунтується на практично-політичному (тобто прикладному, у сучасному розумінні) типі знання, що містить постановку мети (те або інше благо) і способи її реалізації (вчинки, дії).

Друга базова категорія – «свідомий вибір» – відображає певну довільність і невизначеність людської діяльності, яка спрямована на пошук шляхів досягнення вже позначених цілей.

«Предмет рішення», як зазначає Аристотель, стосується не стільки кінцевих цілей, скільки засобів їх реалізації. Оскільки людина є суб'єктом дій (вчинків), рішення належить до того, що він сам здійснює у вчинках, вчинки ж відбуваються заради чогось іншого [1, с. 103]. Так, за Аристотелем, прийняття державних рішень – це діяльність, орієнтована, по-перше, на свідомий і розумний вибір засобів, адекватних сформульованим цілям, а по-друге, на виявлення опти-

мальних і можливих дій (вчинків) для досягнення таких цілей в умовах невизначеності ситуації і довільності вільного вибору.

Таким чином, прийняття політичних рішень – це політико-управлінський процес, зв'язаний із розробкою принципів і методів підготовки, прийняттям і здійсненням публічно-державних рішень, що становлять політичний курс, для науково-інтелектуального забезпечення ефективності державного управління у визначених проблемних ситуаціях.

Мета та завдання – дослідити основні підходи щодо трактування поняття «політичне рішення», його змістовну еволюцію та сучасні характеристики.

Методи дослідження. Психологів у прийнятті політичних рішень цікавить, як людина використовує свою свідомість при вирішенні проблем, економістів – як зробити такий вибір, щоб одержати максимум вигоди, філософів – яким чином людина обирає найбільш цінне для неї, фахівців із державного адміністрування – якими способами людям вдається змусити цілу організацію слугувати їх цілям. Звертаючись до ролі політологів, що поєднують вищенаведені і деякі інші питання в єдиний комплекс, Ч. Ліндблом стверджує, що головним у державній політиці є питання про природу «політичних рішень» [4, с. 78]. Іншими словами, центральне питання стосується відносин із приводу влади: що і як одержують від тих або інших рішень пануючі і підвладні, а що – суспільство і держава загалом.

Нині у науковій літературі виділяються три найбільш великих таких напрями: по-перше, дослідження процесів формулювання і вибору проектів політичних рішень; по-друге, аналіз здійснення даних рішень у політичній практиці, нарешті, по-третє, вивчення наслідків і оцінка результатів їх проведення в життя. При цьому останній, галузевий тип явно перебуває на стику фундаментальних і прикладних досліджень.

Політологи досліджують механізми і процеси прийняття рішень у рамках соціальної теорії, керівники накопичують практичний досвід і управлінські навички, що акумулюються на тому або іншому рівні політичного мистецтва. Крім того, вже відбулася професіоналізація осіб, що приймають рішення, – це депутати, які обираються, і посадові особи, які призначаються. Ще М. Вебер в своїй відомій лекції «Політика як покликання і професія» (1918 р.) виділяв, виходячи з професійної ідентифікації, три політичних страти: професійні політики, тобто ті, для яких політика є основною, в матеріальному і духовному плані, справою, відмежовувалися від «політиків із нагоди» (рядових виборців) і «політиків за сумісництвом» (наприклад, партійних активістів у період виборів) [2, с. 652]. У забезпе-

ченні підготовки, прийняття і здійснення державних рішень й укладається професійна діяльність так названого політичного класу.

У політичній науці утворилося два основних підходи до розуміння процесу прийняття рішень: нормативний та поведінковий. Нормативна теорія трактує його як процес раціонального вибору політичних цілей у складних ситуаціях. Як важливі засоби оптимізації такого вибору пропонуються різні математичні моделі, дослідження операцій та інші інструментальні засоби. Поведінкова теорія, яка розглядає цей процес як специфічну взаємодію людей, зорієнтована на змалювання різних факторів, які впливають на прийняття рішень у конкретній ситуації. Такі підходи відображають двоякий характер управлінського процесу. З одного боку, вони підкреслюють велику роль у прерогативі інститутів і органів управління, регламенту і процедур прийняття рішень, роль технічного персоналу і матеріального забезпечення діяльності всіх, хто задіяний у цьому процесі, тобто значення тих внутрішніх і зовнішніх факторів, які виражають раціональність, технократизм цієї форми діяльності людей. З іншого боку, незважаючи на велику роль, яку відіграють у цій справі регламенти та інститути, як правило, в процесі прийняття рішень панують неформалізовані процедури, які залежать від особистого досвіду осіб, що визначають цілі і засоби їх досягнення, від інтуїції і персональних знань тих, хто керує. Крім того, оскільки в суспільстві, як правило, не існує якоїсь однієї групи, здатної цілком і повністю контролювати прийняття рішень, цей процес завжди є компромісом чи примиренням цінностей, що змагаються між собою. І це посилює вагу суб'єктивізму в цій справі.

Таким чином, варто визнати, що політична влада реалізується через особистий вплив тих, хто керує, і, незважаючи на регламентуючу роль правил і процедур прийняття рішень, цей процес неможливо передбачити чи спрогнозувати. Отже, процес прийняття рішень є симбіозом раціональності та ірраціональності, раціонально організованої взаємодії структур та інститутів влади, та суб'єктивізму тих, хто керує. Ця особливість прийняття рішень вимагає, окрім дослідження управлінських структур та інститутів, аналізу суб'єктів, що беруть безпосередню участь у виробленні, прийнятті та імплементації політичних рішень.

Доцільно детальніше зупинитися на понятті, яке є найменш розробленим у західних джерелах, але є надзвичайно важливим. Це – реалізація (імплементація) рішення, яке є завершальною фазою, кінцевою метою процесу прийняття рішень. Від того, наскільки ефективною буде імплементація рішення, залежить оцінка ефективності процесу прийняття політичних рішень взагалі, правильна реалізація рішення (може, навіть

ідеальний варіант) передбачає гармонізацію сфери політичних цінностей зі сферою методів, засобів, за допомогою яких змінюють політичну дійсність. Але так трапляється, що не завжди оптимальне рішення передбачатиме його гарну реалізацію, яка приведе до позитивних результатів, адже реалізація як поганого, так і хорошого рішення не можлива без підтримки громадян, а вірне рішення ризикує стати помилкою в процесі його виконання. Після аналізу всієї складності реалізації рішень виникає запитання: що ж потрібно для ефективної імплементації політичних рішень? На це запитання спробували відповісти американські дослідники Д. Едвардс та С. Вайн. Вони намагалися проаналізувати певні умови, за яких політичне рішення, закони чи інші державні акти, що мають метою важливі зміни в політиці, зможуть дійсно досягнути своєї мети. Таких умов вони виділяють п'ять:

- проект має базуватися на глибокій теорії порівняних змін у цільовій групі, яка своїми діями має досягти кінцевої мети рішення;

- статутні чи інші базові політичні рішення мають містити в собі недвозначні політичні директиви. Структура імплементаційного процесу має задовольнити цільову групу, а сам процес – сприйматися як бажаний;

- лідер імплементаційного процесу має бути професійним керівником, відрізнитися певною політичною майстерністю для здійснення встановлених законом цілей;

- протягом імплементаційного процесу активними прихильниками програми мають бути групи виборців і хоча б кілька представників законодавчої влади за умови, що судова влада буде нейтральною або підтримуватиме цей проект;

- важливо, щоб порівняні пріоритети статутних цінностей не руйнувалися появою конфліктної громадської політики чи змінами в соціально-економічній політиці, що, своєю чергою, може призвести до руйнування теорії статуту та політичної підтримки [8, с. 131].

Проблемами ефективної імплементації політичних рішень займався також М. Вебер. Говорячи про різницю між поняттями «керівництва» та «управління», М. Вебер стверджував, що політики керують суспільством, організовують його для виконання політичних рішень, а виконують їх, реалізують професіонали управління: спеціальний апарат, суспільна група, що отримала назву «бюрократія» [9, с. 136]. Для ефективної реалізації політичних рішень бюрократія стає суспільною організацією, що володіє такими рисами:

- ієрархічною організацією чиновників, в якій обов'язково присутній принцип компетентності, певний загальноосвітній та соціальний ценз;

- певним типом поведінки та діяльності, який визначають організаційні владні структури;

- раціональною діяльністю певних суспільних груп і організацій на основі визначених правил та функцій, за якими здійснюється розподіл компетенції і відповідальності;

- присутністю дисципліни, відповідальності і обов'язковості [9, с. 67].

Результати. В чому ж проявляється володіння знанням прийняття політичного рішення в реалізації політичної компетентності?

По-перше, політично компетентний державний службовець повинен мати навички й вміння, пов'язані з контактами з різними категоріями людей і організацій, зокрема комунікативні навички ділового і публічного спілкування, підтримки позитивного іміджу і професійного авторитету.

По-друге, він повинен мати навички аналітичної і технічної роботи з державними документами, законопроектами і підзаконними актами відповідно до формальних регламентів і неформальних процедур.

По-третє, йому потрібні організаційні навички керування людьми, у т.ч. вміння відстоювати і проводити «загальну волю» у тому або іншому її розумінні, а також здатність працювати в колективі.

По-четверте, професіоналізм політика й адміністратора полягає в суворій відповідності визначеним етичним і політичним принципам, що, звичайно, асоціюються з положеннями про доцільність, ефективність, надійність і підзвітність суспільству.

Висновки. Оскільки Україна перебуває на перехідному етапі свого розвитку, коли започатковуються фундаментальні зміни в політичній та економічній системах, здійснюється політична трансформація вищих органів влади, відбувається зміщення центру прийняття політичних рішень, стан перехідності буде як позитивно, так і негативно впливати на процес прийняття та реалізації політичних рішень. Важливим завданням нині є збереження позитивних змін у процесі прийняття та реалізації політичних рішень (активізація діяльності органів місцевого самоврядування, забезпечення об'єктивною інформацією суб'єктів рішень, трансформація еліти, яка формує органи влади, що приймають політичні рішення) та подолання негативних результатів (тривалий процес формування механізмів ефективного прийняття політичних рішень, а особливо механізмів контролю за їх реалізацією, збереження при владі старої правлячої номенклатури тощо). Тому, доки всі негативні особливості (або хоча б частково) в цьому складному процесі не будуть усунені, говорити про повну демократизацію українського суспільства та про ефективне вироблення і реалізацію політичних рішень неможливо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аристотель. Соч.: В 4-х томах. Т. 1. М.: Мысль, 1984. 518 с.
2. Боднар А. Гражданское общество: проблемы интерпретации. Политология вчера и сегодня. Вып. 3. М., 1991. С. 56–81.
3. Вебер М. Избранное. Образ общества. – М.: Юрист, 1994. 704 с.
4. Вебер М. Избранное. Политика как призвание и профессия. М.: Юрист, 1994. 628 с.
5. Линдблом Ч. Политика и рынки. Политико-экономические системы мира. М.: Институт комплексных стратегических исследований, 2005. 448 с.
6. Сартори Дж. Пересматривая теорию демократии. Полис. 1993. № 2. С. 80-89.
7. Gordon G. Public Administration on America. Fourth editoin. New York: St. Martins Press, Inc., 1992.
8. Edwards G.C., Wayne S.J. Presidential Leadership: Politics in the Making. New York, 1998.
9. Weber M. Power, Domination, and Legitimacy. Power in Modern Societies / Ed. by Marvin E. Olsen and Martin N. Marger. Boulder. San Francisco, Oxford: Westivew Press, 1993. 284 p.

REFERENCES:

1. Aristotle. Op: in 4 volumes. Vol. 1. Moscow: Mysl, 1984. 518 s.
2. Bodnar and. Graždanskoe for obšestvo interpretacii. Politologiâ včera s today. Вып. 3. М., 1991, pp. 56-81.
3. Weber m. Favorites. The image of the society. М.: lawyer, 1994. 704 s.
4. Weber m. Favorites. Policy as prizvanie s occupation. М.: lawyer, 1994. 628 s.
5. Lindblom ch. Policy s rynki. Politiko-economic systems of the world. М.: Институт kompleksnyh strategičeskih, for 2005. 448 p.
6. Sartori. Peresmatrivaâ teoriû demokratii. Polis. 1993. No. 2. S. 80-89.
7. Gordon G. Public Administration on America – Fourth editoin. New York: St. Martins Press, Inc., 1992.
8. Edwards G.C., Wayne S.J. Presidential Leadership: Politics in the Making. New York, 1998.
9. Weber M. Power, Domination, and Legitimacy. Power in Modern Societies / Ed. by Marvin E. Olsen and Martin N. Marger. Boulder. San Francisco, Oxford: Westivew Press, 1993. 284 p.

The adoption of a political solution as a result of the exercise of political competence

Kamenchuk Tetiana Olehivna

Candidate of Political Sciences,
Associate Professor
of Political Science and Law
of South Ukrainian national pedagogical
university named after K.D. Ushynsky
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa,
Ukraine

Gordeeva Margarita

Student of the Faculty of Initial Training
of South Ukrainian national pedagogical
university named after K.D. Ushynsky
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa,
Ukraine

The function of decision-making is directly related to purposeful activity of the person, as the management of social systems is carried out by decision making. It is because of them manifested a sense of control, as the State and the political.

The modern idea of management implies selecting it the theory of political decision-making. First of all, a study of the decision-making process, the main results cover the formation of the principles and criteria for the selection of alternatives, identifying appropriate ways and methods of decision-making. At the beginning of its formation theory of decision making ototožnūvalasâ with research operations and was aimed at solving a well structured and the application of quantitative research. Taking into account the peculiarities of social systems which are not inherent structural problems in the modern theory of decision-making was formed and acquired wide development the second direction, based on the unique organizational, intellectual and psychological aptitude (experience) and requires a solution is basically not structured problems with quality (expert evaluation, meaningful analysis, policy analysis), and if possible, and quantitative methods.

Hard it is quite a separate preliminary study nature and decision-making systems, matching its corporate traditions and departmental procedures adopted in similar structures in other democratic countries from the preparation of practical guidelines for the regular upgrading of vehicle of this Ministry according to changing conditions and tasks of State policy.

Key words: political competence, acceptance of political decisions, politician, power.